

В.С. Ленъ

ОБЛІК І АУДИТ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Навчальний посібник

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються
за освітньо-професійною програмою бакалавра
зі спеціальності “Облік і аудит”

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 657 (075.8)
ББК 65.271.я73
Л46

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист № 14/18-Г-1461 від 25.06. 2008 р.)*

Рецензенти:

доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки
та методики початкової освіти Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Іванчук Марія Георгіївна

учитель-методист Коломийської спеціалізованої школи
I-III ступенів №1 ім. В. Стефаніка
Мельник Віра Григорівна

Лень В.С.

Л 46 Облік і аудит у страхових організаціях : навч. посіб. — 2-ге
вид., випр. / В.С. Лень. — Тернопіль : Навчальна книга —
Богдан, 2012. — 584 с.

ISBN 978-966-10-2628-4

Посібник розраховано для підготовки студентів, слухачів системи
підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, працівників
бухгалтерій страхового бізнесу, які вже засвоїли теорію бухгалтерсько-
го обліку та фінансовий облік. У посібнику висвітлюються основні
особливості організації обліку, звітності, аналізу, аудиту та порядку
відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських опе-
рацій страховиків.

Особливістю посібника є те, що в ньому, крім теоретичного ма-
теріалу, містяться завдання для самопідготовки, практичні завдання
та тести з основних питань здійснення бухгалтерського обліку та ау-
диту в страхових компаніях.

При використанні посібника практикуючими бухгалтерами слід
враховувати, що в нормативні акти з питань обліку і оподаткування
постійно вносяться зміни, а тому практичне застосування наведених
алгоритмів розв'язання задач можливе лише за умови врахування таких
змін.

УДК 657 (075.8)
ББК 65.271.я73

© Лень В.С., 2012
© Навчальна книга — Богдан, 2012

ISBN 978-966-10-2628-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА. 8

Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Регламентация страхової діяльності.....	9
1.2. Страхові агенти та страхові брокери..	21
1.3. Страховий ринок України.....	24
1.4. Страхові договори	29
1.5. Валюта розрахунків у страхових організаціях.....	33
1.6. Вимоги до облікової та реєструючої системи фінансових компаній.	38
1.7. Особливості ведення бухгалтерського обліку та складання звітності у страховиків.	42
1.9. Питання для самоконтролю	49
1.10. Теми рефератів	49
1.11. Задачі для розв'язання	50
1.12. Тести.....	51
<i>Додаток 1. Приклад робочого плану рахунків страховика</i>	<i>56</i>
<i>Додаток 1.2. Журнал обліку укладених договорів державного обов'язкового особистого страхування.. ..</i>	<i>60</i>

Тема 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ У СТРАХОВИКА ПРИДБАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ, НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ, ЗАПАСІВ ТА РОБІТ І ПОСЛУГ

2.1. Особливості обліку придбання страховиком основних засобів та нематеріальних активів.....	62
2.2. Облік придбання страховиком запасів та робіт і послуг.	67
2.3. Питання для самоконтролю	70
2.4. Теми рефератів	71
2.5. Задачі для розв'язання	71
2.5. Тести.	73

Тема 3. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТА ТЕХНІЧНИХ РЕЗЕРВІВ

3.1. Формування та облік статутного капіталу страховика	76
3.2. Види страхових резервів, їх призначення та загальні засади обліку..	78
3.3. Формування та облік резерву незароблених премій	82
3.4. Формування та облік резерву заявлених, але не виплачених збитків..	93
3.5. Формування та облік резерву збитків, які виникли, але не заявлені...	98
3.6. Формування та облік резерву коливань збитковості.. ..	101

3.7. Формування та облік резерву катастроф	104
3.8. Формування та облік централізованих страхових резервних фондів...	107
3.9. Документальне забезпечення обліку страхових резервів.	109
3.10. Питання для самоконтролю... ..	110
3.11. Теми рефератів	110
3.12. Задачі для розв'язання	110
3.13. Тести	113

<i>Додаток 1</i> до теми 3. Методи розрахунку резерву збитків, які виникли, але не заявлені	117
--	-----

Тема 4. ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК РЕЗЕРВІВ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ОBOB'ЯЗКОВИХ ВИДІВ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ

4.1. Види резервів зі страхування життя, їх призначення та загальні засади формування	123
4.2. Формування та облік резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів)	126
4.3. Формування та облік резервів належних виплат страхових сум... ..	130
4.4. Формування та облік резервів з обов'язкових видів особистого страхування.	133
4.5. Питання для самоконтролю	136
4.6. Теми рефератів	136
4.7. Задачі для розв'язання	136
4.8. Тести.	138

Тема 5. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СТРАХОВИХ ПЛАТЕЖІВ ТА ОПЕРАЦІЙ З ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

5.1. Облік надходження страхових платежів	141
5.2. Облік операцій із перестрахування.... ..	147
5.3. Питання для самоконтролю	151
5.4. Теми рефератів	152
5.5. Задачі для розв'язання	152
5.6. Тести.	154

Тема 6. ОБЛІК РОЗМІЩЕННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ

6.1. Регламентация розміщення технічних резервів.	157
6.2. Регламентация розміщення резервів із страхування життя... ..	166
6.3. Облік депозитів, ощадних сертифікатів та банківських металів....	172
6.4. Облік інвестицій в акції.	176
6.5. Облік розміщення страхових резервів в облігації.	184
6.6. Облік інвестицій в іпотечні сертифікати	189

6.7. Облік облігацій власної емісії..	194
6.8. Облік інвестиційної нерухомості та орендних (лізингових) операцій	198
6.9. Облік розміщення резервів у права вимоги до перестраховиків	209
6.10. Облік надання кредитів за рахунок резервів із страхування життя....	211
6.11. Питання для самоконтролю... ..	212
6.12. Теми рефератів	212
6.13. Задачі для розв'язання	213
6.14. Тести	217

Тема 7. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА РОЗРАХУНКІВ

7.1. Фінансові засади страхової діяльності.... ..	222
7.2. Грошові надходження страховика та валюта страхування... ..	223
7.3. Особливості побудови обліку грошових коштів у касі.... ..	229
7.4. Особливості побудови обліку грошових коштів на рахунках у банку (поточному, валютному, інших рахунках)	234
7.5. Облік розрахунків з постачальниками, різними дебіторами і кредиторами..	238
7.6. Облік розрахунків з підзвітними особами	239
7.7. Питання для самоконтролю	244
7.8. Теми рефератів	244
7.9. Задачі для розв'язання	244
7.10. Тести	248

Тема 8. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СТРАХОВИКА

8.1. Види доходів страховика та їх відображення в обліку	251
8.2. Особливості обліку витрат страховика та їх відображення в обліку	257
8.3. Облік витрат за елементами та статтями калькуляції	270
8.4. Особливості побудови обліку фінансових результатів у страхових організаціях	272
8.5. Облік використання прибутку.	276
8.6. Питання для самоконтролю	281
8.7. Теми рефератів	282
8.8. Задачі для розв'язання	282
8.9. Тести.	286
<i>Додаток 8.1.</i> Журнал реєстрації заяв про настання страхового випадку..	291

Тема 9. ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

9.1. Загальні засади оподаткування страхових організацій.....	292
9.2. Оподаткування страховиків податком на прибуток ...	293
9.3. Особливості оподаткування страховиків податком на додану вартість	300
9.4. Оподаткування та облік доходів з джерелом їх походження з України	302
9.5. Нарахування та виплата дивідендів страховиком..	312
9.6. Питання для самоконтролю	317
9.7. Теми рефератів	318
9.8. Задачі для розв'язання ...	318
9.8. Тести	322

Тема 10. ФІНАНСОВА ТА СПЕЦІАЛЬНА ЗВІТНІСТЬ СТРАХОВИКІВ

10.1. Фінансова звітність страховиків	326
10.1.1. Баланс	327
10.1.2. Звіт про прибутки та збитки	340
10.1.3. Звіт про зміни у власному капіталі	345
10.1.4. Звіт про рух грошових коштів.....	347
10.1.5. Примітки	351
10.2. Спеціалізована фінансова звітність страховика...	353
10.3. Спеціальна звітність страхових брокерів ...	361
10.4. Питання для самоконтролю.....	400
10.5. Теми рефератів	400
10.6. Задачі для розв'язання	400
10.8. Тести.....	404

Тема 11. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

11.1. Аналіз страхових операцій — основа їх менеджменту.....	408
11.2. Основні показники страхової статистики..	412
11.3. Тести раннього попередження.....	413
11.4. Аналіз балансу, фактичного запасу платоспроможності та фінансової стабільності	422
11.5. Порівняльний аналіз діяльності страховика ...	427
11.6. Питання для самоконтролю.....	428
11.7. Теми рефератів	429
11.8. Задачі для розв'язання	429
11.9. Тести.....	437

**Тема 12. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ТА АУДИТУ
СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

12.1. Зовнішній контроль за діяльністю страхових організацій..	442
12.2. Особливості здійснення внутрішнього контролю і аудиту.	449
12.3. Особливості зовнішнього аудиту	456
12.4. Формат аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності та річних звітних даних страховика	458
12.5. Питання для самоконтролю.....	460
12.6. Теми рефератів	461
12.7. Задачі для розв'язання	461
12.8. Тести.....	463

Додаток 1 до теми 12

Положення щодо підготовки аудиторських висновків, які подаються до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при розкритті інформації емітентами та професійними учасниками фондового ринку ...	467
---	-----

Додаток 2 до теми 12

Приклад оформлення положення про службу внутрішнього аудиту страховика ..	472
--	-----

Тема 13. АКТУАРНІ РОЗРАХУНКИ

13.1. Сутність актуарних розрахунків..	476
13.2. Завдання актуарних розрахунків	478
13.3. Класифікація актуарних розрахунків.....	480
13.4. Загальний порядок актуарних розрахунків	481
13.5. Приклад розрахунку математичних резервів та страхового тарифу ...	482
13.6. Визначення звичайної ціни страхового тарифу.....	485
13.7. Питання для самоконтролю.....	486
13.8. Теми рефератів	486
13.9. Задачі для розв'язання	487
13.10. Тести	488

ГЛОСАРІЙ СТРАХОВИХ ТЕРМІНІВ

<i>Додаток А.</i> Форма декларації з податку на доходи (прибуток) страховика	505
--	-----

<i>Додаток Б.</i> Порядок складання звітних даних страховиків ..	511
--	-----

<i>Додаток В.</i> Типова програма перевірок страховиків та страхових посередників	571
--	-----

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

	577
--	-----

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник є результатом педагогічної діяльності автора у Чернігівському державному технологічному університеті.

На сьогодні існує досить багато літератури, як навчальної, так і періодичної, із загальних питань бухгалтерського обліку, проте професійних публікацій з бухгалтерського обліку і аудиту в страхових організаціях вкрай недостатньо, що не дає змоги на високому рівні вести підготовку фахівців, які планують працювати в страхових організаціях, особливо в їх підрозділах обліку та аналізу.

Посібник у цьому плані є спробою автора заповнити наявний вакуум навчальної літератури з дисципліни і, хоча готувався досить ретельно, не претендує на всебічне висвітлення проблем обліку і аудиту в страхових організаціях. Автор попереджує, що у зв'язку з частими змінами у законодавстві та нормативній базі з бухгалтерського обліку, окремі положення викладені в посібнику на час практичного використання можуть виявитись застарілими, а тому необхідно робити корекцію на зміни, що сталися після видання.

Мета дисципліни — отримання студентами базових знань з теорії і практики обліку та аудиту у страхових організаціях та набуття вмінь їх використання у практичній діяльності для прийняття адекватних управлінських рішень.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- опанування студентами особливостей обліку і аудиту у страхових організаціях;
- оволодіння практичними навичками щодо фіксації господарських операцій страховика в первинних документах та відображення їх у регістрах бухгалтерського обліку;
- формування у студентів вміння складати фінансову та податкову звітність страховика, розуміти взаємозв'язок показників цієї звітності та здійснювати її аналіз;
- набуття студентами знань та вмінь з організації внутрішнього та зовнішнього аудиту страховика.

Дисципліна “Облік і аудит у страхових організаціях” має тісний взаємозв'язок з такими дисциплінами, як “Бухгалтерський облік”, “Фінансовий облік”, “Аудит”, “Організація аудиту”, “Страховання”, “Страхові послуги”, “Страховий менеджмент”, “Фінанси підприємств”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінансовий аналіз”.

У підготовці окремих задач та тестів до тем приймав участь асистент кафедри обліку і аудиту Чернігівського державного технологічного університету Сидоренко О.О.

Тема 1.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Регламентация страхової діяльності

Основоположним документом, який регламентує діяльність страхових компаній в Україні, є Закон України “Про страхування” від 07.03.96 № 85/96-ВР. Згідно з цим Законом **страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій** (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Забороняється здійснювати страхову діяльність на території України страховиками-нерезидентами, крім таких видів страхової діяльності:

- виключно із страхування ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, або транспортним засобом, яким вони транспортуються, або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів;
- перестраховання;
- страхове посередництво, таке як брокерські¹ та агентські операції стосовно: перестраховання, виключно із страхуванням ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи су-

¹ Брокер — окрема особа або фірма, що займається посередництвом при укладанні угод на фондовій, товарній чи валютній біржах. Брокери укладають угоди, як правило, за дорученням і за рахунок клієнтів, а також можуть діяти і від свого імені, але за рахунок довіритель. За посередництво між покупцями та продавцями цінних паперів, товарів, дорогоцінних металів тощо брокери отримують певну плату (брокеридж) за домовленістю між сторонами або відповідно до встановленої біржовим комітетом такси. Брокери спеціалізуються на виконанні певних операцій. Зокрема, страхові брокери здійснюють посередництво між клієнтом і страховою компанією. Крупні брокерські фірми можуть надавати кредит покупцям або виступати гарантом при укладанні угоди.

- 12. Облік витрат страховики ведуть:**
- за елементами витрат;
 - за статтями калькуляції;
 - за елементами та статтями калькуляції.
- 13. Облік доходів страховика у фінансовому обліку регламентується:**
- П(с)БО 14;
 - П(с)БО 15;
 - П(с)БО 16.
- 14. На інвестиційну нерухомість, яка обліковується у страховика за справедливою вартістю, у фінансовому обліку амортизація:**
- нараховується;
 - не нараховується.
- 15. Дохід від передачі в оренду інвестиційної нерухомості обліковується у складі доходу від діяльності:**
- операційної;
 - інвестиційної;
 - фінансової.
- 16. Фінансові інвестиції у розробку нових видів страхування належать до витрат діяльності:**
- операційної;
 - інвестиційної;
 - фінансової.
- 17. Рахунок 705 має назву:**
- доходи від страхової діяльності;
 - вирахування з доходу;
 - перестраховання.
- 18. Сальдо рахунка 705 закривається проводкою:**
- Дт 705—Кт 791;
 - Дт 791—Кт 705;
 - Дт 705—Кт 703;
 - Дт 703—Кт 705.
- 19. Витрати електроенергії належать до елемента витрат:**
- матеріальні витрати;
 - витрати палива і енергії;
 - інші операційні витрати.

- 20. Під аквізиційними витратами розуміють витрати:**
- пов'язані з укладанням договорів страхування;
 - пов'язані з обліком витрат страховика;
 - всі витрати страховика, пов'язані з його діяльністю.
- 21. На інвестиційну нерухомість, яка обліковується у страховика за справедливою вартістю, податкова амортизація:**
- нараховується;
 - не нараховується.
- 22. Списання залишку рахунка 705 призводить до таких змін фінансового результату:**
- збільшується;
 - зменшується;
 - не змінюється.
- 23. Страхові виплати фізичним особам за договорами страхування майна податком з доходів фізичних осіб:**
- завжди оподатковуються;
 - ніколи не оподатковуються;
 - оподатковується сума страхового відшкодування, яка перевищує фактичні втрати за звичайною ціною.
- 24. Регулярні та послідовні виплати (ануїтети) за договором довгострокового страхування життя податком на доходи фізичних осіб:**
- оподатковується вся сума;
 - не оподатковуються;
 - не оподатковується 40 % від загальної суми таких виплат або вся сума, якщо страхувальник досяг віку 70 років.
- 25. Якщо страхові виплати здійснюються спадкоємцю платника податку, то вони податком на доходи фізичних осіб:**
- не оподатковуються;
 - оподатковуються у порядку оподаткування спадщини;
 - оподатковуються за ставкою 15 %.
- 26. До доходів від реалізації послуг із страхування не включаються:**
- частки від страхових сум та страхових відшкодувань, які сплачені перестраховикам у звітному періоді;
 - частки страхових платежів, які сплачені перестраховикам у звітному періоді;
 - частки страхових платежів, які сплачені страховим брокерам;
 - вірні всі відповіді.

30. Порядок погодження в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України договорів перестрахування з перестраховиками-нерезидентами для перерахування (купівлі) іноземної валюти страхувиками-резидентами та страховими (перестраховими) брокерами-резидентами, затверджений розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.06.2005 № 4123.

31. Порядок та вимоги щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страхувиками-нерезидентами, затверджений розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 25.10.07 № 8170.

32. Порядок формування статутного капіталу страхувика цінними паперами, затверджений розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 13.11.03 № 124.

33. Постанова правління національного банку України “Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності” від 11.04.2000 № 135.

34. Правила проведення перевірок Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, затверджені розпорядженням Держфінпослуг від 28.10.03 № 96.

35. Правила розміщення страхових резервів із страхування життя, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.11.04 № 2875.

36. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104.

37. Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.03.05 № 3755.

38. Тимчасове положення про товариство взаємного страхування, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 01.02.97 № 132.

39. Типова програма перевірок страховиків та страхових посередників, затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 21.08.03 № 37.

40. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки. — К.: ЦУЛ, 2010. — 390 с.

41. Вареня В. Бухгалтерський облік страхових резервів // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — № 3–4. 1 лютого 2006 р.

42. Гаманкова О. О. Облік і аудит у страхових організаціях: Навч.-метод., посіб. для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2005. — 183 с.

43. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — Тернопіль: 2004, 180 с.

44. Горбач Л.М. Каун О.Б. Ринок фінансових послуг. — К.: 2006. — 356 с.

45. Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика. Навч. посіб., 4-ге видання. — К.: Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 752 с.

46. Лень В.С., Гливенко В.В. Звітність підприємства. Підручник, 3-ге видання. — К.: Каравела, 2010. — 672 с.

47. Організація бухгалтерського обліку. Навч. посіб. / За ред. і науковим керівництвом Лєня В.С. — К.: Центр учбової літератури, 2006. — 696 с.

48. Приходько В. С. Бухгалтерський облік страхової діяльності. — Навч. посіб. — 2-ге видання, доповнене й перероблене. — К.: Лібра 2002.— 216 с.

49. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадєць.— Вид. 2-ге, перероб. і доп.— К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.

50. Шелєхов К.В., Бігдаш В.Д. Страхування: Навч. посібник. — К.: МАУП, 1998. — 424 с.

Навчальне видання

ЛЕНЬ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ

ОБЛІК І АУДИТ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Навчальний посібник

Видання четверте

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Оксана Белегай*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Олени Захарійчук*

Підписано до друку 17.07.2012. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 43.71. Умови, фарбо-відб. 43.71.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-2628-4

